

ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

—*Νί αρῶται ἐκδηλώσεις τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς ὄλων τῶν λαῶν ὑπῆρξαν οἰκοδομαὶ θρησκευτικαί.*

ΥΠΟ ΛΕΟΝ. ΑΜΠΕΝΣΟΥΡ

Ἰγνηνητοῦ τῆς Φιλολογίας

Μία τῶν ἀπόψεων τοῦ πολιτισμοῦ ἐν τῇ δποία καταδεικνύεται καλλιτέρον ἢ διαφορὰ τῶν ἀνθρωπίνων φυλῶν κα ταυτοχρόνως ἢ βασικῆ ταυτότης τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, εἶναι ἡ θρησκευτικὴ ἀρχιτεκτονική.

Εἶνε σχεδὸν ἐξ ἴσου ἀρχαία μὲ τόν κόσμον, διότι καὶ αὐτὸς ὁ προϊστορικὸς ἀνθρώπος πρὸ εἴκοσι ἢ τριάκοντα χιλιάδων ἐτῶν εἶχεν ἤδη ἀνεγείρη θρησκευτικὰ μνημεῖα.

Ἐξ ἄλλου εἰς τὰς θρησκευτικὰς οἰκοδομὰς, ὁ ἀνθρώπος, προσέφερον ὅλην του τὴν προσοχὴν, ὅλας του τὰς φροντίδας, ὅλας του τὰς προσπαθείας καὶ ὄλην του τὴν τέχνην.

Κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ πολιτισμοῦ, ἐν Αἰγύπτῳ, ἐν Ἀσσυρίᾳ, ἐν Χαλδαίᾳ, καθὼς ἐπίσης καὶ ἐν ταῖς Ἰνδαίᾳ καὶ εἰς τὰς δύο Ἀμερικὰς, οἱ ὑπῆκοι τῶν μεγάλων βασιλέων, τοῦ Ἀσσοῦρ, τῶν Φαραῶν, τῶν περιγνήπων τῶν Ἰνδῶν, ἀπογόνων τῆς σελήνης υἱῶν τοῦ ἡλίου ἀρκοῦνται τὸ συνηθέστερον εἰς καλύβας, καὶ σπήλαια ἔνταρα ἄλλα ἐνοῦνται κατὰ ἐκατοντάδας κατὰ χιλιάδας πολλακίς, διὰ νὰ ἀνεγείρουν τὰς κολοσσιαίας κατοικίας τῶν θεῶν.

Ἀκόμη καὶ οἱ κύριοι ποῦ ὑποτάσσουν ὄλους αὐτοὺς ἀρκοῦνται εἰς μετρίας σχετικῶς κατοικίας, μετρίας τοῦλάχιστον κατὰ τὸ μέγεθος καὶ τὰ ὕλικά, τὰ ὅποια χρησι-

μοποιοῦνται διὰ τὴν ἀνέγερσιν αὐτῶν καὶ ἐπιδεικνύουν ὄλον των τὸ μεγαλεῖον, ὄλην των τὴν μεγαλοπρέπειαν, ὄλην των τὴν δύναμιν διὰ τῶν θρησκευτικῶν οἰκοδομῶν.

Τίποτε δὲν ἀπομένει ἀπὸ τὰ ἀνάγκορα τῶν μοναρχῶν τῆς Αἰγύπτου. Οἱ ναοὶ τῶν Ammon καὶ Osiris εἶναι ἀκόμη ὄρθιοι.

Δὲν ἔχομεν ἀπολύτως καμίαν ἰδέαν περὶ τοῦ πῶς ἠδύνατο νὰ εἶναι αἱ κατοικίαι τῶν Βασιλέων τῶν Ἰνδῶν. Οἱ ναοὶ τοῦ Dokkan κατέσχεσαν τῶν αἰῶνων.

Πλησιέστερον μας ἢ αὐτὴ πιστοποίησις: Ἡ Ἑλλὰς τοῦ Περικλέους καὶ ὁ μεσαίων μας παραμελοῦν τὰς οἰκίας πρὸς ὄφελος τῶν ναῶν καὶ τῶν μητροπόλεων.

Μόλις δὲ ἀπὸ τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ ἐντεῦθεν δύναται νὰ λεχθῆ, ὅτι ἡ πολιτικὴ ἢ λαϊκὴ ἀρχιτεκτονικὴ δύναται νὰ ἀντιπαραβληθῆ πρὸς τὴν θρησκευτικὴν τοιαύτην.

Τοῦλάχιστον ἐπὶ πλέον τῶν 50 αἰῶνων ἡ θρησκευτικὴ ἀρχιτεκτονικὴ διετέλεσεν ὁ κύριος κλάδος τῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἢ μάλλον συνηψεν εἰς ἕν πάσας τὰς πλαστικὰς τέχνας ἀφοῦ ἡ γλυπτικὴ καὶ ἡ ζωγραφικὴ δὲν ὀπῆρξαν ἐπὶ μακρὸν ἢ τέχνην προσηρημέναι, δύναται τις εἰπεῖν, αἱ δοῦλαι τῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

Αὕτη ἐκφράζει εἰς ὅλας τὰς καλλιτεχνικὰς τάσεις ὄλους τοὺς τρόπους καθ' οὓς ὁ ἀν-

θρωπος συλλαμβάνει τὰ φυσικὰ ὄντα καὶ τὸ ὑπερφυσικόν, συνήθως δὲ ὀλόκληρον φιλοσοφίαν.

Αἱ Γοιθικαὶ μητροπόλεις εἶνε ἕν τεράστιον βιβλίον, ὅπου ὁ λαὸς ὤφειλε, ἂν ἐγνώριζε, νὰ παρατηρῇ τὰς εἰκόνας, νὰ διδάσκειται ἀπὸ τὰ θαυμάσια τῆς φύσεως, τὰ γεγονότα τῆς ἱστορίας καὶ τὰ μυστήρια τῆς θρησκείας.

Ἐπὶ τῶν ναῶν τῶν Ἰνδιῶν καὶ ἐπὶ ἐκείνων τῆς An—Kon ἀνελίσσονται αἱ βραχμυνικαὶ Ἰλιάδες.

Τὰ διαζώματα τοῦ Παρθενῶνος ἀνακαλοῦν εἰς μνήμην μας ὀλόκληρον τὴν Ἑλληνικὴν μυθολογίαν. Οὐδὲν τὸ διδακτικώτερον λοιπὸν ἀπὸ μίαν ἐκδρομὴν μεταξὺ τῶν ναῶν τῶν διαφόρων θρησκειῶν.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἱερὰ ἀντικείμενα κυρίως εἰπεῖν ταῦτα εἶνε ἐξ Ἰουσοποικίλου. Κατ' ἀρχὰς τὸ ὄρος, ὁ ποταμὸς, τὸ δένδρον, ὁ οὐρανὸς εἶνε ἱερὰ καθὼς ὁ λίθος καὶ ἡ πηγὴ. Τὸ ζῶον εἶνε θεῖον εἴτε εἶναι κοινόν, εἴτε ἐξαιρετικόν ἐν τῷ τόπῳ ἐν' ᾧ λατρεύεται. Καὶ δὲν ὑπάρχει ζῶον ποῦ νὰ μὴν ἐλατρεύθῃ ποτὲ διὰ μέσου τῶν αἰῶνων: ἡ ἄρκτος καὶ ὁ λύκος καθὼς ἐπίσης ὁ ταῦρος, ἡ γαλῆ καὶ ὁ κροκόδειλος.

Πλὴν ὁ ἄνθρωπος δὲν ἠρκέσθη εἰς αὐτὰ, ὕψωσε εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ θείου, ἀντικείμενα ἀκόμη τῆς ἰδίας αὐτοῦ τέχνης: τὸ ῥωμαϊκὸν δόρυ, τὸ σκυθικὸν ξίφος κλπ.

Σήμερον πολλοὶ θρησκείαι: ἐξηφανίσθησαν, πολλοὶ θεοὶ ἀπέθανον, πλὴν ἕνας μεγάλος ἀριθμὸς θρησκευτικῶν οἰκοδομῶν ὑφίστανται ἀκόμη ἀνακαλῶν εἰς τὴν μνήμην μας, ὅλας τὰς λατρείας ὅλας τὰς θρησκείας περιπυοῦ ἀνεφάνθησαν εἰς τὸν πλανήτην μας, ἐνῶ εἰς πολλὰς χώρας ἀκόμη αἱ ἀρχαῖαι θρησκείαι διετήρησαν ὅλην αὐτῶν τὴν ἰσχὴν καὶ λειτουργοῦν ἀκόμη ὑπὸ τὰς πλέον ἀρχεγόνους αὐτῶν ἐπόψεις.

Μερικαὶ ἐκδρομαὶ εἰς διαφόρους χώρας τῆς γῆς, μερικὲς ματιεὶς ῥιπτόμεναι εἰς τὰ διάφορα μνημεῖα καὶ ἀντικείμενα ἱερὰ θὰ μᾶς μεταφέρουν πολλοὺς αἰῶνας ὀπίσω, ὅτε μὲν εἰς τὴν κλασσικὴν ἀρχαιότητα, ὅτε δὲ εἰς αὐτὰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἀνθρωπότητος.

Μία ἀπὸ τὰς πλέον πλουσίας χώρας εἰς ἱερὰ ἀντικείμενα ὄλων τῶν ἐποχῶν εἶναι

ἡ Παλαιστίνη.

Ἐκεῖ ὑψώθη ἄλλοτε μετὰ τοὺς βομῶους τοῦ Βαλά, τοῦ Μολῶχ καὶ τῆς Ἀστάρτης, ὁ ναὸς τῆς Ἱερουσαλήμ, κτισθεὶς τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Σολομῶντος, ἔπειτα δὲ πάλιν ὑπὸ τοῦ Ἡρώδου.

Ὁ ναὸς οὗτος κατεστράφη κατὰ τὸ 70 ὑπὸ τοῦ Τίτου μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ τὴν καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ἰουδαίων. Ἀπηγορεύθη ἡ ἀνέγερσις αὐτοῦ ἐκ νέου καὶ ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας τὰ εἰρεπία μόνον κατεδείκνυον τὸ μέρος, ἐνθα ὁ μέγας ἱερεὺς ἐλειτούργει εἰς τὸ Ἅγιον τῶν Ἁγίων.

Ἐπειτα ἀνεφάνθησαν οἱ Χριστιανικοὶ ναοί.

Ὅτε οἱ Ἀραβες κατὰ τὸν ἕβδομον αἰῶνα κατέκτησαν τὴν Συρίαν ἠθέλησαν νὰ τὴν χαρακτηρίσουν διὰ μιᾶς τελείως μουσουλμανικῆς ἐμφανίσεως καὶ νὰ δείξουν ταυτοχρόνως, ὅτι οὐδέποτε τὸ συριακὸν ἔδαφος θὰ ἐπανήρχετο εἰς τοὺς πρόην αὐτοὺς κυρίους.

Εἰς τὴν θέσιν μάλιστα τοῦ ναοῦ τοῦ Σολομῶντος καὶ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἡρώδου ὁ κἀλίφης Ὁμὰρ δεύτερος διάδοχος τοῦ Μωάμεθ καὶ κατακτητῆς τῆς Συρίας καὶ τῆς Αἰγύπτου ἔκτισεν ἕνα τζαμί ποῦ θεωρεῖται καὶ δικαίως ὡς ἕν ἀπὸ τὰ τελειότερα ἔργα τῆς Μουσουλμανικῆς τέχνης. Ὁ κύριος θόλος τοῦ τζαμιοῦ ὁ καὶ καλούμενος «θόλος τοῦ βράχου» ὑποβασιάζεται ὑπὸ ὠραίων μαρμαρίνων στηλῶν πρασίνων καὶ ἐρυθρῶν κεκοσμημένων δὲ διὰ κορινθιακῶν κιονοκράνων:

Πρόκειται πράγματι περὶ στηλῶν ἐλληνικῶν. Ἀπίδες ἐκ μαρμάρου λευκοῦ καὶ μαύρου τὰς ἐνοῦν, κάτωθεν δὲ τῶν στηλῶν τούτων ὑπάρχει ἐν διάδημα] ἐπὶ τοῦ ὀποῦ δύναται τις ν' ἀναγνώσῃ εἰς παλαιοὺς ἀραβικοὺς χαρακτήρας στίχους ἀπὸ τὸ Κοράνιον.

Ἐπὶ τοῦ διαδήματος τούτου στηρίζεται ὁ θόλος διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ὀποῦ ἐξ ἄλλου οἱ Ἀραβες ἀρχιτέκτονες ἐνεπνεύσθησαν ἀπὸ τὸ Βυζάντιον.

Τὸ ὄλον στηρίζεται ἐπὶ τοῦ Βράχου, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα «θόλος τοῦ βράχου». Ὁ Βράχος οὗτος ἦτο ἄλλοτε ὁ λίθος τῶν θυσιῶν, ὁ λίθος ἐπὶ τοῦ ὀποῦ ἐθυσιάζοντο τὰ θύματα πρὸς τὸν Ἰεχωβά.

Ἐνεῦθεν καὶ ἡ ἀδυναμία διὰ τοὺς Ἰ-

ουδαίους, οἵτινες σήμερον ἐπανήλθον εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ νὰ ἐπανεγείρουν τὸν ναὸν, διότι πρὸς τοῦτο θὰ ἔπρεπε νὰ κατεδαφίσουν τὸ Τζαμί τοῦ Ὁμάρ ποῦ εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς πλέον ἱεροὺς τόπους τοῦ Ἰσλάμ...

Τὸ μέγα Τζαμί τοῦ Samarcand ποῦ ἀνέρεχεται εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν ἀνθουσῶν Αὐτοκρατοριῶν Kharezin καὶ εἶναι ἕν ἀπὸ τὰ ὑπεροχώτερα ἔργα τῆς Περσικῆς ἀρχιτεκτονικῆς εἶναι ἐξ ἴσου σεβαστὸν καὶ προσελκύει προσκηνυτάς ἀπὸ ὅλην τὴν Ἀσίαν.

Αἱ πρῶται ἐκδηλώσεις τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς ὄλων τῶν λαῶν ὑπῆρξεν θρησκευτικαὶ οἰκοδομαί.

* *

Ἡ Ἱερουσαλήμ ἐκτὸς τοῦ οἰκοδομήματος τοῦ πλέον ἱεροῦ εἰς τοὺς οφθαλμοὺς ὄλων τῶν Μουσουλμάνων μετὰ τὴν Κάβα τῆς Μέκκας κατέχει ἐπίσης τὸ οἰκοδόμημα τὸ πλέον σεβαστὸν διὰ τοὺς χριστιανοὺς ὄλων τῶν δογμάτων, τὸν Ἅγιον Τάφον.

Οὗτος ἐκτίσθη ἐπὶ τοῦ ὄρους τοῦ Calvega ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείας Ἑλένης μητρὸς τοῦ Κωνσταντίνου, καταστραφεῖς δὲ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν πολέμων ποῦ ἤρῃμωσαν τὴν Συρίαν ὠκοδομήθη ἐκ νέου.

Εἶναι αὐτὸς ὁ ναῦσκος ποῦ προσεῖλκυσεν ἐπὶ δυὸ αἰῶνας, δεκάδας χιλιάδων σταυροφόρων.

Ἀκόμη καὶ σήμερον ὁ Ἅγιος Τάφος προσελκύει ὑπὸ τὴν μορφὴν μιᾶς εἰρηνικῆς σταυροφορίας προσκηνυτάς ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου.

Κυρίως κατὰ τὴν Μεγάλην ἐβδομάδα προσέρχονται κατὰ πλήθη οἱ προσκηνυταὶ διαγωνιζόμενοι πρὸς ἀλλήλους τὶς θὰ καταλάβῃ τὴν πλησιεστέρην θέσιν πρὸς τὸν Πανάγιον Τάφον διὰ τὸν νυκτερινὸν του ὕπνου, διότι τόσος εἶναι ὁ συνωστισμὸς ὥστε πολλοὶ ἀναγκάζονται νὰ κοιμηθῶν εἰς τὸ ὑπαιθρον.

Λατίνοι, Ἕλληνες, Ἀρμένιοι, Σύριοι ἀκόμη καὶ Ἀβυσσινοὶ τῶν ὁποίων οἱ μαῦροι ἱερεῖς ἔχουν τὴν ὄψιν τῶν μάγων βασιλέων.

Τὸ Μέγα Σάββατον ὁ ναὸς κυριεύεται κυριολεκτικῶς ἀπὸ τὰ πλήθη.

Οἰκογένειαι ἐγκαθίστανται ἐκεῖ, χορεύουν, κοιμῶνται. Τὴν πρωΐαν ἕνας ἱερεὺς Ἕλλην καὶ ἕνας Ἀρμένιος εἰσέρχονται εἰς

τὸν Τάφον, διὰ νὰ λάβουν ἀπευθείας τὸ φῶς τοῦ ὁ Θεοῦ στέλλει ἀμέσως ἐκ τῶν οὐρανῶν. Ἐξέρχονται ἔπειτα κομίζοντες τὸ ἱερὸν ὑψρον.

Ὁ καθεὶς ἀνάπτει τότε μίαν δάδα καὶ ἡ σκοτεινὴ ἐκκλησίᾳ φωτίζεται τότε μὲ χρυσᾶς ἀκτίνας Καὶ τοῦτο ἐν τῷ μέσῳ ἐνὸς θορύβου ἀπεριγράπτου ἔνθα ἐπιφωνήσεις χαρᾶς καὶ ἀνυπομονησίας διασταυροῦνται εἰς ὅλας τὰς γλώσσας.

Ὁ καθεὶς ἔπειτα μεταφέρει εἰς τὴν οἰκίαν του τὸ φῶς τὸ ἱερὸν ποῦ θὰ ἐξαγισθῇ τὴν οἰκίαν του καὶ θὰ κάμῃ ὄλον τὸν κόσμον εὐτυχή.

Ἄς μεταφερθῶμεν ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν εἰς τὴν νέαν ἱερὰν πόλιν. Ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ εἰς τὴν Ρώμην. Ἐκεῖ ὡς πᾶς τις ἐννοεῖ εἶναι πάρα πολλοὶ οἱ τόποι τοὺς δόξοιους ἢ ἀρχαιότους των, μιὰ μακρὰ παράδοσις καὶ ὁ σεβασμὸς τῶν ἀνθρώπων κατέστησαν ἱεροῦς.

Ὁ καθεδρικός ναὸς τοῦ Ἁγίου Πέτρου κτισθεὶς κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα ὑπ' αὐτοὺς τοὺς Πάπας, οἵτινες ἐδημιούργησαν τὴν δόξαν τῆς Ἀποστολικῆς ἔδρας εἶναι τὸ κέντρον τῆς Δυτικῆς χριστιανισμοῦ.

Ἡ μία τῶν πυλῶν αὐτοῦ ἔχει ἕνα χαρακτῆρα ἐντελῶς ἰδιόρρυθμον: Δὲν ἐπιτρέπεται ν' ἀνοιχθῇ παρὰ μίαν φορὰν τὸν αἰῶνα.

Πλὴν τοῦτο συμβαίνει ἐν τοῖς πράγμασιν πολὺ συχνότερον, διότι ὁ κυρίαρχος Ποντίφης τὴν ἀνοίγει δι' ὠρισμένας σημαντικὰς ἱεροτελεστίας πάντως ὅμως κατὰ διαστήματα πολὺ ἀπαμακρανυμένα ἀλλήλων.

Κλεισθεῖσα ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 18ου αἰῶνος ἠνοίχθη κατὰ τὸ 1775 ὑπὸ τοῦ Πίου τοῦ 6ου, κατὰ τὸ 1825 ὑπὸ τοῦ Λέοντος τοῦ 12ου καὶ νεώτερον ὑπὸ τοῦ Πίου τοῦ 11ου κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν εἰς Ρώμην τῶν Ἰσπανῶν τῆς Κολομβίας. Αὐτὸς ὁ κυρίαρχος Ποντίφης τὴν ἀνοίγει καὶ τὴν κλίνει πάντοτε, μία δὲ εἰδικὴ πινακὴ τοποθετημένη ἐπ' αὐτῆς διααιωνίζει τὴν ἱεροτελεσίαν.

(Τὸ τέλος εἰς τὸ προσεχές)

